

האסור והמותר בעקירת עצים

רס"ן, הרב יאיר בן זקן – רת"ח רעו"ת

- א. פתיחה
- ב. איסור בל תשחית
- ג. בל תשחית בשאר דברים וחומרת האיסור
- ד. עקירת עצי סרק
- ה. עקירת עץ פרי
- ו. ההיתרים בעקירת עצי פרי
- ז. סיכום

א. פתיחה

כחלק משיפור ושדרוג המחנות הצבאיים, צה"ל נוהג שבמספר בסיסים מתקיימים נטיעת עצים במהלך השנה ובפרט בצמידות לט"ו בשבט. מקום נטיעת העצים תחבצע לרוב במקומות מרכזיים. באחד הבסיסים שאל רס"ר המחנה את הרב הצבאי האם מותר לו לעקור עצי פרי ועצי סרק, שנטעו לפני שנים רבות ולנטוע במקומם עצי פרי חדשים? האם יש בזה איסור בל תשחית? האם מותר לעקור עצי פרי? לגבי עצים "ישנים" האם מותר לעקור אותם לטובת שתילת עצים חדשים? והאם האיסור תקף גם לעצי סרק?

ב. איסור בל תשחית

יחס חז"ל למוצרים שנבראו לצורך האדם הינו יחס של כבוד והערכה, האיסור בל תשחית שגור בפני הזולת והיחס אליו מצריך בירור.

הזהירות בהשחתה מובא בגמרא¹, שם מובאת דעת רב חסדא שקבע כי מי שיכול להסתפק באכילת לחם שעורים ואוכל לחם חיטים שהוא יקר יותר, עובר משום בל תשחית. עוד שם מובאת דעת רב פפא שקבע כי מי שיכול להסתפק בשתיית שכר שהוא זול, ובמקומו שותה יין שיכר – עובר על בל תשחית². מהבאת דברי אמוראים אלו רואים עד כמה יש להיזהר מהשחתה.

1 שבת קמ, ב.

2 אמנם הגמרא דוחה דעות אלו מטעם "בל תשחית דגופא – עדיף", מוטב שאדם ישמור על גופו ע"י אכילת מאכלים טובים מאשר שישמור על ממנו. אך לכו"ע אם לא היה חשש לפגיעה בגופו אזי קיים איסור בל תשחית על ממנו.

הזהירות מאיסור זה מופיעה במקום נוסף בגמרא³ בהקשרי פגיעה בעצי פרי, שם מסופר על רבי חנינא שמת בנו שיבחת בהיותו צעיר לימים, רבי חנינא ניסה למצוא טעם למותו ואמר "לא מת שיבחת בני, אלא משום שקצץ עץ תאנה שלא בזמנו". עוד ניתן לראות בפרקי דרבי אליעזר⁴ שכותב כי כאשר כורתים עץ פרי קולו הולך מסוף העולם ועד סופו.

היוצא מהאמור לעיל כי חז"ל מתייחסים בכובד ראש לאיסור "בל תשחית" וכאמור מצפים מן האדם לנהוג ברכושו בכבוד ובהערכה רבה.

המקור לאיסור "בל תשחית" נכתב בתורה בהקשר של איסור עקירת עצים הנאמר לאנשי המלחמה כאשר צרים על עיר האויב, וכך נאמר⁵:

"כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדח עליו גרון כי ממנו תאכל ואתו לא תכרת כי האדם עץ השדה לבא מפניך במצור. רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה".

בטעם האיסור כתב רבינו יונה בספרו "שערי תשובה"⁶:

"...כי שתיים רעות עושה המשחית, השחית ממון והשליט את כעסו לעבור על דברי תורה".

הסבר נוסף ניתן לראות ברמב"ן⁷:

"והטעם, כי הנלחמים משחיתים בעיר וסביב הארץ אולי יוכלו לה, כענין שנאמר (מלכים ב' ג, יט) "וכל עץ טוב תפילו וכל מעיני מים תסתמו, ואתם לא תעשו כן להשחיתה, כי תבטחו בשם שיתן אותה בידכם. כי האדם עץ השדה הוא, ממנו תאכל ותחיה...".

ובהשגות הרמב"ן על ספר המצוות⁸ כתב:

"...נצטוונו לחמול עליה כאשר נחמול על שלנו, אולי נכבוש אותה וכו".

לרמב"ן ניתן לומר כי הנימוק הוא תועלתני, על אחת כמה וכמה שאתה נמצא כעת בזמן מלחמה ומצור. הפירות הללו בסופו של דבר יהיו למחייתך לאחר שתכבוש.

כמו כן בהרחבת טעם האיסור שלא רק בהשחתת עצים בעת מלחמה ניתן לראות בנצי"ב

3 בבא קמא צא, ב.

4 פרקי דרבי אליעזר פרק לד.

5 דברים כ, יט-כ.

6 שער שלישי סעיף פב.

7 דברים שם.

8 השגות רמב"ן, ספר המצוות, השמטות למצוות עשה מצוה ו.

בפירושו לתורה⁹ שם מבאר כי כל מה שנצרך לאדם יש להנות ממנו ובוודאי שאין להשחיתו. וכך כותב:

“...דכל מה שנצרך להנאת האדם, מצווה שלא להשחית אלא להינות ממנו וכו”.

וכן ניתן לראות בספר החינוך¹⁰ שכתב כי מצווה זו סופה להשפיע על אישיות והנהגת האדם בעולמו וז”ל:

“...שורש המצוה ידוע, שהוא כדי ללמד נפשנו לאהוב הטוב והתועלת ולהדבק בו, ומתוך כך תדבק בנו הטובה ונרחיק מכל דבר רע ומכל דבר השחתה, וזהו דרך החסידים ואנשי מעשה אוהבים שלום ושמחים בטוב הבריות ומקרבים אותן לתורה, ולא יאבדו אפילו גרגר של חרדל בעולם, ויצר עליהם בכל אבדון והשחתה שיראו, ואם יוכלו להציל יצילו כל דבר מהשחית בכל כחם וכו”.

ג. בל תשחית בשאר דברים וחומרת האיסור

מקור איסור בל תשחית, עוסק בכריתת עצים בעת מצור על אויבים. יחד עם זאת בתלמוד מצינו מספר התייחסויות לאיסור השחתה¹¹ גם על מוצרים אחרים.

בחומרת האיסור מצינו מחלוקת בפוסקים:

דעת רוב הראשונים שאיסור בל תשחית גם בשאר דברים (מלבד אילן) הינו מהתורה¹², וכך ניתן לראות בסמ”ג¹³ ובסמ”ק¹⁴ וכן בחינוך¹⁵ ושערי תשובה לרבינו יונה¹⁶ ובספר המצוות לרמב”ם¹⁷.

יסוד שיטה זו הסוברת כי גם השחתת שאר דברים איסורה מן התורה, היא בהבנתם העקרונית כי התורה שאסרה השחתת אילן מאכל מתייחסת להשחתת דמיו של עץ זה, ובנוהג שבעולם

9 העמק דבר דברים שם.

10 מצווה תקכט.

11 מצאנו בתלמוד שאיסור בל תשחית חל על כל הדברים המועילים, כמו הריגת בעלי חיים (חולין ז, ב); השחתת כלים (שבת קכט, א); מאכלים (שבת קמ, ב); בגדים (קידושין לב, א).

12 בחומרת האיסור מדאורייתא נחלקו הראשונים אם לוקים על השחתת שאר דברים, או שמא לוקין רק על קציצת אילנות (במאמר זה לא נרחיב במחלוקת זו).

13 ספר מצוות גדול לאוין סימן רכט.

14 ספר מצוות קטן מצווה קעה.

15 ספר החינוך מצווה תקכט.

16 ספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג אות פב.

17 ספר המצוות לרמב”ם, לאוין נז.

אילן מאכל יקר יותר מעץ סרק. יסוד זה ניתן לראות בתוספות רי"ד¹⁸ אשר מגדיר את איסור השחתת אילן וממילא גם את חומרת האיסור וכך כותב:

"אם היה אילן סרק חשוב כגון שהיה אחד ממיני ארזים שבמקום שעומדין שניהם מחוברין לקרקע הסרק והמאכל, שווה הסרק לימכר יותר מפני שהיה קטן עדיין והיה עתיד להאריך ולהתעבות ואף על פי שאילן המאכל עושה פירות בכל שנה, יותר שווה אילן סרק למכור בעודו נטוע מאילן מאכל. יכול נקוץ הסרק קודם כדי שלא נשחית פירותיו של זה, ת"ל רק שקודם נקוץ אילן מאכל שאין בו השחתת דמים כל כך ממה שנקוץ אילן סרק שיש בו השחתת דמים שלא הקפידה תורה על השחתת פירות אלא על השחתת דמים דהאי דקאמר דעץ סרק קודם לקוצו משום דסתמא דמילתא עץ מאכל חשיב מעץ סרק אבל אם היה הסרק חשוב כגון שהיה אחד ממיני ארזים עץ מאכל קודם לקציצה וה"ה נמי אם עץ מאכל שווה קורתו אם תקצינו יותר ממה ששווה למכור נטוע ופירותיו מותר לקוצו ואין שם בל תשחית שאע"פ שמפסיד פירותיו משביח הוא בדמים ואדמים קפדה רחמנא טפי מאכילת פירות וכו".

לעומתם יש הסוברים שאיסור השחתה מהתורה הינו רק להשחתת אילן מאכל (כפי שכתוב בפסוק בספר דברים) ושאר דברים אין איסורם מן התורה וכן ניתן לראות בדעת הרס"ג¹⁹ וכן דברי רבנו פרץ²⁰.

ד. עקירת עצי סרק

כתב הרמב"ם²¹: "כל אילן סרק מותר לקוץ אותו ואפילו אינו צריך לו וכו'". משמע שמעיקר הדין ע"פ הרמב"ם אין שום איסור בקציצת עצי סרק. יחד עם זאת כתב בשו"ת חקרי לב²² שההיתר לקוץ אילן סרק גם כ"שאינו צריך לו", הכוונה שאינו צריך לעצים לקורות וכדו' אך עכ"פ יש לו צורך "מסויים" בקציצה, ואין בקציצת העץ דרך השחתה ועכ"פ סתם לקוץ (לאיבוד) יהיה אסור דלא גרע משאר דברים שחל עליהם איסור בל תשחית מדרבנן.

18 תוספות רי"ד בבא קמא צב, א.

19 רס"ג ל"ת סימן רמט.

20 הובא בשלטי גיבורים ע"ז יט, א.

21 רמב"ם הלכות מלכים פרק ו הלכה ט.

22 מהדורה ב יורה דעה סימן יא.

האם יש לחשוש מקציצת עצי סרק?

יש מהראשונים שכתבו שהקוצץ אילן סרק לא רואה סימן ברכה, ביניהם ניתן לראות את בעל פסקי התוספות²³ אשר מסתמך על הגמרא בפסחים:

"..תנו רבנן תגרי סימטא ומגדלי בהמה דקה וקוצצי אילנות טובות ונותנין עיניהן בחלק יפה אינו רואה סימן ברכה לעולם וכו'".

כאמור את הגמרא הזו מעמיד בעל התוספות באילנות סרק, לטעמו, כיוון שיש באילנות סרק תועלת, כגון שעושים צל או מועילים בדרך אחרת, בסגנון זה כתב גם הגרי"ח זוננפלד²⁴ שטעם שאינו רואה ברכה משום שגם באילנות סרק יש טובה לבני אדם שנהנים מהם לצל או שהאילנות מנקים את האויר, יתר על כן יש מי שרואה בעצי סרק מצב זמני עד להפיכתם לעצי פרי כפי שכותבת הגמרא בכתובות²⁵ "עתידין אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות". עכ"פ ברור לכו"ע שאם יש צורך בקציצת עצי הסרק ודאי שמותר לכל הדעות ואין לחשוש בזה ל"אינו רואה סימן ברכה".

ה. עקירת עצי פרי

כאמור לעיל, המקור לאיסור כל תשחית נאמר על עקירת עצים למלחמה, בפסוק נכתב: "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אתו תשחית וכרת ובנית מצור על העיר אשר הוא עשה עמך מלחמה עד רדתה".

הפסוק מפרט ומאריך ביותר את האיסור, הוספת מילים אלו בפסוק הביאה את הגמרא (כפי שנראה לקמן) למיעוט ודיוק האסור והמותר.

ו. היתרים בעקירת עצי פרי

א. אילן המעולה בדמיו

לאחר האיסור בעקירת עץ המוכא בגמרא²⁶, מובאות בגמרא תנאים מסוימים להיתר: "אמר רבינא: ואם היה מעולה בדמים - מותר. תניא נמי הכי רק עץ אשר תדע - זה אילן מאכל, כי לא עץ מאכל הוא - זה אילן סרק; וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר, מה ת"ל כי לא עץ מאכל? להקדים סרק למאכל, יכול אפילו מעולה בדמים? ת"ל: רק. שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי, אכיל, טעים בהו

23 פסחים, ריש פרק ד אות קלב.

24 שו"ת תורת חיים סימן עט סוף ד"ה ונחזי.

25 כתובות קיב, ב.

26 בבא קמא צא, ב.

טעמא דחמרא. א"ל: מאי האי? א"ל: ביני גופני קיימי. אמר: מכחשי בחמרא כולי האי? למחר אייתי לי מקורייהו. רב חסדא חזא תאלי בי גופני, אמר ליה לאריסיה: עקרינהו, גופני קני דקלי, דקלי לא קני גופני וכו".

רש"י בגמרא²⁷ מפרש: "דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו – מותר". ובהמשך²⁸ מפרש רש"י כי שמואל התיר לאריסו לעקור את הדקלים שבין הגפנים מאחר ושבח הגפנים יקר יותר משבח הדקלים.

הרמב"ם²⁹ מביא היתר זה וכותב:

"אין קוצצין אילני מאכל שחוץ למדינה ואין מונעין מהם אמת המים כדי שייבשו, שנאמר לא תשחית את עצה, וכל הקוצץ לוקה, ולא במצור בלבד אלא בכל מקום כל הקוצץ אילן מאכל דרך השחתה לוקה, אבל קוצצין אותו אם היה מזיק אילנות אחרים, או מפני שמזיק בשדה אחרים, או מפני שדמיו יקרים, לא אסרה תורה אלא דרך השחתה".

רואים מדברי הרמב"ם ש"דרך השחתה" אסרה התורה, אבל אם יש רווח ממוני בעקירת העץ, כגון שמזיק לעצים אחרים או שדמיו יקרים (יותר מהפירות שלו) יהיה מותר לעקור.

2. אילן שתש כוחו ומניב מעט פירות

בגמרא³⁰:

"...אמר רב: דיקלא דטען קבא - אסור למקצציה. מיתיבי: כמה יהא בזית ולא יקצצו? רובע! שאני זיתים, דחשיבי. א"ר חנינא: לא שכיב שיבחת ברי, אלא דקץ תאינתא בלא זמנה".

רואים בגמרא כי אפקטיביות ויעילות העץ נמדדת ע"פ התוצרת שלו, כאשר התוצרת קטנה – אין בעץ איסור כל תשחית.

עוד רואים בגמרא כי יש חילוק בין התוצר הנדרש לעצים שונים. על עץ זית – "דחשיבי", הגמרא מצריכה שיעור של רובע הקב, את הצורך בכמות זו ניתן לראות גם במשנה בשביעית³¹: "כמה יהיה בזית ולא יקצצנו, רובע וכו".

27 ד"ה ואם היה מעולה בדמים.

28 בד"ה גופני קני דקלי.

29 הלכות מלכים פרק ו הלכה ח.

30 בבא קמא צא, ב.

31 פרק ד משנה י.

אמנם משנה זו עוסקת בעניין קציצת אילנות בשביעית, אך הרמב"ם והר"ש בפירושו למשנה מסבירים כי משנה זו "לא קאי על שביעית אלא על שיעור בל תשחית דקציצת אילנות וכו'". על השוני בין התוצר הנדרש מעצי זית – רובע הקב, לבין תוצר על אילן אחר – קב. מפרשת הגמרא כמובא לעיל, "דחשיבי". הטעם שזיתים חשובים יותר, פירש הר"י מלוניל מפני שעלות שמן זית יקר יותר, מה שאין כן בעצים אחרים. הצפנת פענח³² בפירושו ל"זיתים חשיבי" כותב כי עץ הזית "חשיב טפי אילן מאכל משאר פירות", ומביא לראיה את הנאמר במשנה בכלאים³³: "כל האילנות סרק חוץ מזית ותאנה".

על עץ תאנה לא נתפרש בגמרא וברמב"ם מה השיעור ולכאורה דינה כשיעור שאר אילנות – קב, יחד עם זאת ניתן לראות בשו"ת חוות יאיר³⁴ שנקט כי תאנים דינם ברובע הקב כזיתים ולא כשאר אילנות.

בגפנים מצינו את דברי הרא"ש³⁵ שכותב כי "גפן טעין כל דהו אסור למקצייה וכו'". ובשו"ת שבט סופר³⁶ התיר לקוץ גפנים לצורך נטיעת גפנים חדשה, ומסביר את הרא"ש שאף שכתב שאסור לקוץ, אם צריך את מקומו וכל שכן אם רוצה לנטוע אחרים במקומם – מותר. (ושם בהמשך כותב ומ"מ עדיף שייעשה ע"י גוי).

לגבי שאר עצי פרי ניתן לראות שלש דעות:

א. האיסור הוא על שיעור שראוי לטרוח בו

הרא"ש כותב שהגמרא מחלקת בין זיתים לדקל משום דזיתים חשיבי, והוסיף עוד הרא"ש שכמו כן בכל אילן ואילן השיעור הוא לפי חשיבתו. יש מי שרוצה להסביר כן גם את דברי הרמב"ם בהלכות מלכים שכתב: "...וכן אילן מאכל שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאינו ראוי לטרוח בו מותר לקוצו, וכמה יהיה עושה הזית וכו'".

לכאורה משמע מהרמב"ם שהיחס לעצי פרי (חוץ מזית ודקל) הוא שיעור פירות שראוי לטרוח בהם ורק בזית ודקל נאמר כמות, כך גם ניתן לראות בשושנים לדוד³⁷ שכתב כי כוונת הרמב"ם לומר שאין קצבה בשאר אילנות אלא כל אילן לפי חשיבותו.

32 צפנת פענח בבא קמא צא, ב.

33 משנה כלאים פרק ו משנה ה.

34 חוות יאיר סימן קצה.

35 רא"ש בבא קמא פרק ח סימן טו.

36 שבט סופר יורה דעה סוף סימן צד.

37 שושנים לדוד בפירושו למשנה מסכת שביעית.

ב. האיסור זהה לדקל – שיעור קב

ברמב"ם בפירוש למשניות³⁸ כותב בפירוש שאיסור קציצה בשאר אילנות הוא גם קב וכמו שיעור הדקל³⁹. וכך גם ניתן לראות בדברי התוספות בברכות⁴⁰ בעניין קציצת אילנות בשביעית ושם מדייק התוספות שאילן שאין בו לפחות קב אין שייך בו איסור כל תשחית.

ג. האיסור אפילו בשיעור קטן

יש מהאחרונים שרצו לתרץ את שאלת הט"ז על הטור מדוע לא הביא שיעור של כל תשחית באילן ואמרו⁴¹ כי לדעת הטור אף בפחות משיעור קב יש איסור, אמנם לא איסור המחייב מלקות אך איסור דאורייתא יש גם בפחות משיעור זה (דלא גרע משאר דברים הראויים להנאות בהם שאר בני האדם). וכן ניתן לראות בחתם סופר⁴² שחידש שהשיעור האמור באילנות הוא רק לגבי לאו של "לא תכרות" שבפחות משיעור זה לא עובר ולא לוקה, אך על איסור של כל תשחית עובר אף באילן שאינו טעון פירות כל כך.

3. עקירת עצים לצורך המקום ולמניעת היזק

לאור האמור לעיל ניתן לראות את האיסור והחומרה בעקירת עצי פרי, יחד עם זאת ניתן לראות בפוסקים היתרים כאשר יש צורך.

הרא"ש הביא היתר נוסף:

"...וכן אם היה צריך למקומו נראה דמותר וכו".

היתר זה ניתן לראות גם בט"ז⁴³ שמתיר לעקור עצים ואפילו פירות עליהם, לצורך בניית דירה. וז"ל:

"...עוד אחר מצינו שאסרו חז"ל מפני הסכנה שלא לקוץ אילן העושה פירות דאיתא בפרק החובל (דף צא) אמר רב האי דיקלא דטעון קבא אסור למקצצה ואמר רב חנינא לא שכיב שכבת ברי אלא דקץ תאנה בלא זימנא ואמרינן התם דרב חסדא חזי לדקל דקאי ביני גופני א"ל לשמעיה זיל עקרינהו פירוש שעושין היזיקא ביניקת הארץ לגפנים והם חשובים יותר וכתב הרא"ש שם

38 שביעית סוף פרק ד.

39 ועיין בפאת השולחן סימן כה ס"ק טו-טז שכותב שהרמב"ם בהלכות חזר בו ממה שכתב בפירושו למשנה.

40 תוספות ברכות לו, ב ד"ה אין.

41 פירוש שבעים תמרים על צוואת רבי יהודה החסיד, סימן נב אות יד.

42 מהדורה ב כתובות לב, ב.

43 ט"ז יורה דעה סימן קטז ס"ק ו.

וכן אם היה צריך למקומו מותר עכ"ל. ומזה התרתי לאחד שהיה לו קרקע עם אילנות לקוץ האילנות אף על פי שיש בהם פירות כדי לבנות בית דירה עליה ותמהתי שבטור לא הביא דין זה בשום מקום מן קציצת האילן הנ"ל רק בסמ"ג סימן רכט הביאו וכו".

אולם בשו"ת בית יעקב כתב כי דברי הרא"ש שנויים במחלוקת וההיתר הוא רק לקציצת ענפים בודדים וכך כתב:

"...נראה ראייה ברורה שהתוספות סבירא להו דאפילו בצריך למקומו אסור הוא וכו' מיהו לקצוץ מקצת האילן מותר אף לדעת התוספות בצריך למקומו וכו' הלכך נראה לעניות דעתי לדינא ע"פ הראיות הנ"ל, לאסור במקום שיש אילנות עושים פרי לקצצם ולבנות דצריך למקומו אסור דלא כדברי בעל הט"ז".

את טעמם של המתירים בדברי הרא"ש הסביר הגר"ע יוסף⁴⁴:

"...ונראה שאע"פ שאין ראייה לזה מדין אם היה מעולה בדמים, ששם האילן עצמו מעולה בדמים אחר הקציצה, משא"כ בצריך למקומו, שעכ"פ האילן נשחת ונפסד, מ"מ ס"ל להרא"ש ורי"ו, שהואיל ולא אסרה תורה אלא דרך השחתה, וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל, גם כשצריך למקומו לא מקרי דרך השחתה, כיון שעושה לצורך המקום".

כמו כן, כך גם ניתן לראות בשו"ת שאילת יעבץ⁴⁵, שם נשאל הרב עמדין בדין עקירת עצי גפן לטובת הרחבת מבנה בית הכנסת, הרב עמדין מאריך בתשובתו ומבהיר יסוד עקרוני בהלכות עקירת עצי פרי וכותב:

"כי לא נאסר קציצת אילן מאכל רק בדרך השחתה וכבר אמרו אם היה מעולה בדמים מותר או אם מזיק לאילנות אחרים החשובים ממנו כדאיתא בבבא קמא (צא) הרי בפירוש שאיסור זה הותר מכללו אפילו להדיוט. כל שאינו דרך השחתה וכו' מ"מ בית הכנסת שלנו אף הוא מקדש מעט בגלותנו וצורך גבוה בודאי, וסמך לדבר מיהא איכא. אכן דבר ברור הוא שאין אנו צריכים לכל זה, שאף לכל דבר צורך הותר, ואפילו לדבר הרשות כנזכר וכו".

ומביא גם הוא את דברי הרא"ש:

"...וכ"כ נמי הרא"ש בהדיא דה"ה בצריך למקומו מותר וכו".

44 סימן קמ.

45 שו"ת יביע אומר חלק ה - יורה דעה סימן יב.

46 חלק א סימן עו.

יחד עם זאת מביא הרב עמדין שתי אפשרויות בהתמודדות עם עקירת העץ, האחת עקירה ע"י אינו יהודי.

"...ולפ"ז בנ"ד נמי. אף על פי שאין ספק בדבר שבכל אופן מותר כאן כנוכח, לרוחא דמילתא יקוצנו גוי וכו".

והשניה כפי שכותב בהמשך שניתן לפתור את איסור העקירה אם עוקר ונוטע את העקור במקום אחר, לדבריו אין זה נקרא קציצה וכך כתב:

"...עוד צריך אני למודעי שאם אף על פי שעוקרין הגפן ממקומה עדיין היא חיה ויכולין לנטעה במקום אחר אין כאן בית מיחוש לעולם דפשיטא אין זו קציצה ולא נאסרה כלל בשום אופן שהרי היא כנטועה במקומה, וכדקיי"ל גבי ערלה באילן שנעקר והסלע עמו אם יכול לחיות פטור מערלה כ"ש הכא בנ"ד כך נראה פשוט וכו".

החתם סופר, מביא את היתר היעב"ץ וחולק עליו ומתיר בעקירת עץ עם שורשים רק כאשר יש צורך בעקירה, אך לעקור ללא צורך אף אם שותל במקום אחר – אוסר. וכך כתב:

"...ומ"מ נ"ל נהי דלמדנו מדקדוק זה חומרא דהיכא דסגי ואפשר בעקירה אסור לקוץ מ"מ לקולא לא אעביד עובדא כהרב יעב"ץ הנ"ל דשלא לצורך כלל למיעקרי לא הייתי מתיר דדוק מיניה מהאי ש"ס דדוקא הואיל וטעים בהו טעם גופני אמר זיל אייתי לי מקורייהו אבל בלאו הכי אפילו למיתא מקורייהו לא הוה מתיר באופן דלדינא נ"ל דעל מגן אסור אפילו למיעקר ולשתלינהו במקום אחר לצורך מקומם או כל שאינינו לצורך הקורות אם אפשר למיעקרם עם השורש לנוטעם במקום אחר אסור למקצינהו אלא יעקרם וינטעם וכו".

ז. סיכום

השולחן ערוך לא הקדיש סימן להלכות בל תשחית, וההלכות בנושא זה פזורות בשולחן ערוך.

בשולחן ערוך של הרב בעל התניא⁴⁷ סוכמה הלכה בנידון דידן וכך כתב:

"כשם שצריך להיזהר בגופו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו כך צריך להיזהר במאודו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיקו. וכל המשבר כלים או קורע בגדים או הורס בניין או סותם מעיין או מאבד מאכלות או משקין או ממאסם (או זורק מעות לאיבוד) וכן המקלקל שאר כל דבר הראוי ליהנות בו בני אדם עובר בלא תעשה שנאמר לא תשחית את עצה וגו' (ואם הזהירה

47 שולחן ערוך הרב חושן משפט הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית סעיף יד.

תורה על של נכרים שנלחמים עמהם קל וחומר לשל ישראל או אפילו משל הפקר). ואפילו כוונתו כדי להראות כעס וחימה להטיל אימה על בני ביתו שאינן נוהגין כשורה".

לאור כל המובא לעיל נראה כי עיסוק בעקירת עצים בכלל ובוודאי עצי פרי מצריך חשיבה וזהירות יתרה ונראה שטרם קבלת החלטה כלשהיא יש להתבסס על העקרונות הללו:

- א. אסור מן התורה לקצוץ עץ מאכל הנותן פירות משום "בל תשחית".
- ב. אילן סרק מותר לקצוץ, בוודאי אם יש צורך בדבר.
- ג. עץ פרי שהזקין ואינו עושה אלא דבר מועט שאין ראוי לטרוח בו אין איסור לקוץ אותו.
- ד. איסור השחתת עץ פרי הוא דרך השחתה. ולכן אם אין השחתה יהיה מותר, כדוגמת מזיק לאילנות אחרים או שדמי העץ יקרים מאוד, וכן אם צריך את מקום העץ לבניית מבנה.
- ה. יש החוששים לסכנה אף במקום שיש היתר מן הדין ולכן גם במציאות בה יש היתר לעקור, יש להחמיר ולעקור את העץ עם האדמה והשורשים ולנוטעם במקום אחר. וראוי לעשות כן ע"י גוי.